
ПЪТУВАНЕТО ВЪВ ВЪОБРАЖЕНИЕТО И КОПНЕЖЪТ ПО ЗАВРЪЩАНЕТО

СИЛВИЯ ПЕТРОВА*

ВЪЛШЕБНИ ОГЛЕДАЛА С ДОБАВЕНА РЕАЛНОСТ: ЕСТЕТИЧЕСКАТА ИГРА СЪС СОБСТВЕНОТО ТЯЛО

Abstract: The article traces some aspects of the impact of augmented reality technology on the perception of the mirror image in the media context. The study is focused on so-called magic (or smart) mirrors, which can be interpreted as a new stage in the cultural evolution of the mastering of our reflection. With new magic mirrors, the screen of mobile devices functions as a mirror with a utopian function – it allows a continuous improvement of the image in search of perfect beauty. In this sense, the body (and also the world) is perceived as an endless field for aesthetic experimentation.

Keywords: augmented reality; mirror; mass culture; new technologies; lifestyle; social media; mass media; cultural studies.

Технологията на добавената реалност (*augmented reality*), която все по-широко навлиза във всекидневния живот с използването на смартфони и таблети, позволява постоянно превръщане на света около нас в естетически феномен: благодарение на камерата на мобилното устройство, посочваме и рамкираме отделни фрагменти от реалността, към които софтуерът добавя допълнителни виртуални детайли, видими върху екрана на устройството. Насочването на камерата на телефон или таблет към даден обект от физическото пространство активира виртуален пласт, който може да бъде разчетен от притежателите на съответното мобилно приложение, като същевременно остава невидим за останалите. В този смисъл технологията на добавената реалност осигурява възможност за присъствие в комбинирана реалност – в непрестанното взаимодействие между виртуалното и реалното, както и в безкрайното добавяне на нови пластове от съдържание към реалността.

Т. нар. *вълшебни* (или *умни*) огледала представляват приложения за мобилни устройства, посредством които екранът на устройството се превръща в огледало, способно да коригира несъвършенствата по лицето и тялото и да осъществи разкрасяващи процедури (грим, модни дрехи, аксесоари и т.н.). Чрез технологията на добавената реалност екранът на телефона или таблета функционира като интерфейс, който вместо пасивно да отразява обекта пред него, използва интернет и различни алгоритми, които осигуряват отражение с добавка от виртуално съдържание. Новите вълшебни огледала дават безкрайна възможност за експерименти: позволяват да се изпробват различни видове и цветове гами грим, всякакви модели, размери и цветове дрехи, разнообразни прически – като тялото и лицето реално остават физически незасегнати, а до-

---

* Гл. ас. в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Email: petrova.silvia@abv.bg

бавките са само върху виртуалното отражение, видимо на екрана. Наред с това, умното огледало може да заличи от отражението недостатъци като бръчки и петна, да сканира тена на кожата и по този начин да направи изчисления за потенциални бъдещи здравословни и дерматологични проблеми (напр. наднормено тегло, поява на торбички под очите и т.н.), като същевременно препоръча индивидуални мерки за превенция (напр. прием на витамини, употреба на козметика, спорт и др.). Накратко, технологията на добавената реалност предоставя огледало, което осигурява безупречно отражение на собственото лице и тяло, дава възможност за безопасни и безболезнени експерименти с външния вид и играе ролята на личен съветник по въпросите, свързани с красотата и здравето. Още една важна характеристика на умните огледала е, че чрез тях може да се пазарува онлайн, както и да се направи снимка (селфи), която да бъде съхранена в устройството, да бъде изпратена на приятел или директно да бъде публикувана в социалните мрежи. По този начин отражението на собственото тяло се превръща в поле за безкрайно усъвършенстване и разкрасяване, за естетически експерименти под формата на игра, както и за комуникация и взаимодействие със света.

Тезата, която предлагам тук, е, че новите вълшебни огледала, използващи технологията на добавената реалност, за да осъществят „магията“, не извършват радикална промяна, а по-скоро стъпват върху традициите за възприятие на отражението на собствения образ и ги развиват в посоката на медиатизираната реалност на XXI в. Новото при тази техника за конструиране на идентичност е именно медийният принцип в изграждането на образа за себе си, в който границата между частно (интимно, тайно, съкровено) и публично не само че става все по-недоловима, но и умишлено се заличава от Аза. Разпространението на технологията до най-интимните кътчета на човешкостта осъществява всепроникваща видимост – нов тип паноптизъм, при който гледаният напълно доброволно се излага на публичния поглед.

Развитието на новите технологии днес осъществява постоянна покана за смесване на реални и виртуални елементи във всекидневния живот. Пребиваването в т.нар. смесена реалност, възможна, благодарение на технологията на добавената реалност, представлява непрестанна декорация на заобикалящия ни свят с виртуални (информационни, естетически, фантастични, игрови) елементи. Цифровите устройства, превърнали се в протези, усъвършенстващи и подсилващи човешките ни крайници и сетива, променят не само начина, по който гледаме света, но и представата ни за собствения образ. Екранът на мобилното устройство функционира като прозорец, през който възприемаме, рефлектираме и въздействаме на света, но и като огледало, чрез което конструираме идентичността (или по-скоро идентичностите) си. В ерата на интернет и социалните мрежи, когато частният индивид се превръща в медия, във времето на безкрайното ускоряване и светкавично циркулиращата информация (Роза 2015), в което е важно не качеството, а количеството на информационните единици, в

ситуацията на постистина¹, в която границите между истина и дезинформация стават все по флуидни, а емоциите доминират над разума – неизменно се променя и отношението към Аза. Един от възможните пътища, по които можем да поемем, за да проследим промените в конструирането на идентичността, ни предлага новото възприятие на огледалния образ. В резултат от широката популярност на технологията на добавената реалност днес всеки може да разполага с огледало, което едновременно отразява, разкрсява, снима и разпространява публично образа му. Новите вълшебни огледала градят утопията, че светът и собственият ни образ подлежат на промяна, достъпни са за лесно и игрово усъвършенстване.

Съвременните технологични вълшебни огледала изглеждат като осъществена фантазия – дават на потребителя идеално отражение на собствения му образ, което не е веднъж завинаги, а подлежи на постоянно подобряване, подмладяване, разкрсяване, обновяване. Използвайки ги, се сдобиваме с чудното умение не просто сами да изберем външния си вид, но и постоянно да работим върху него². Така използването на приложенията с добавена реалност ни въвежда в свят, населен с фантастични елементи и магически възможности.

Разбира се, много преди ерата на интернет и новите медии удвоените огледални образи са свързвани с магическото, фантастичното, с фикционалното, с мечтите и сънищата. Тези загадъчни качества на огледалото го превръщат в „магичен предмет“, в който образът е истински и имагинерен, а играта между истинската и липсващата действителност, между образа и оригинала може да придобие и зловещи форми (Стъпова 2018: 135). Огледалният образ насочва и към идеята за двойна идентичност, като двойниците често са морални и метафизични антиподи на Аза (Гришакова 2013). Възприятието на екрана като огледало води началото си от киното, където обаче по-скоро се възприема като антитеза на реалността – не я отразява, а се явява нейно копие (Mitru 2000: 79).

В изследването си, озаглавено „История на огледалото“, Сабин Мелхиор-Боне (Мелхиор-Боне 2005) проследява етапите в отношението на човека към собствения му образ чрез еволюцията на отношението към огледалото. Авторката изследва овладяването на отражението като стадий от една културна революция в отношението на човека с образа. В този контекст може да се предположи, че новите високотехнологични умни огледала бележат нов етап в отношението към собствения образ – без да скъсват радикално с предишните етапи, те се вписват в медийната реалност. Днес отражението в умните огледа-

---

¹ Според дефиницията на Оксфордските речници терминът постистина означава ситуация, в която доминира емоционалното и субективното над разумното и обективното възприятие на информацията и света наоколо. Понятието за постистина често се свързва с доминацията на фалшивите новини, на дезинформацията и пропагандата в съвременната медийна реалност.

² Възможностите за непрестанно усъвършенстване на собственото огледално изображение, които дават огледалата с добавена реалност, може да се сравнят с тезата на Антъни Гидънс за идентичността като рефлексивен проект – в епохата на късната модерност Азът е принуден постоянно да полага усилия по конструирането и усъвършенстването на представата за себе си (Giddens 1991).

ла е нашият подобрен, усилен, идеален двойник, този, който бихме желали да ни представлява публично³.

Благодарение на огледалата с добавена реалност, технологията се превръща в човешка природа, като буквално се „вгражда“ в тялото: гледаме себе си само през дисплея на мобилното устройство, който функционира като огледало. Чрез QR и AR кодовете, способни да бъдат разчетени от мобилните устройства с приложения за добавена реалност, човешката кожата се превръща в кодирана повърхност. Насочването на вълшебното огледало към тялото разшифрова кодовете, като по този начин отключва възможности за създаването негов разкрасен, подобрен двойник, видим върху екрана на устройството. Така, ако при Св. Павел познанието, получено от огледалото е пресято, косвено, замъглени (за разлика от прекия поглед на Божественото) (Мелхиор-Боне 2005: 125), новите умни огледала – напротив, дават не мъгляво, а усилено знание, достъп до детайли, невидими с просто око, като в този смисъл осигуряват елемент на трансценденталност. Притежателят на вълшебно огледало извършва демургичен жест на конструиране на собствения си перфектен образ. Разомагьосаната от разума реалност днес се оказва омагьосана наново от технологиите, посредством които с един клик върху екрана реалността около нас се заселва с виртуални „добавки“, а собственият образ се доближава до съвършенството (или поне до това, което социумът предписва като съвършен външен вид).

Впрочем, от векове огледалото е мислено като влиятелен източник на модели за поведение и красота. Както отбелязва Мелхиор-Боне, през Средновековието огледалото дава на човека образците, препраща към идеалния модел, показва му какъв трябва да бъде, то е жанр за съвършенство. През Ренесанса окото-огледало е единственият начин за виждане на света; и наред с това, то е срещата със себе си, пространството за вътрешния диалог. Благодарение на огледалото, човекът е с двоен поглед – един, който опознава себе си, и друг, който опознава света. Така, именно чрез огледалото, човекът е в състояние да проникне в своята противоположност – от простото минерално, животинско или растително съществуване към самоосъзнаването. Така се изгражда човекът „с култура“, двойник или огледално отражение на природния човек. През Ренесанса огледалото има още една важна функция – учи на обноски, представя системата на социална идентификация, изградена върху „куртоазията“, върху грижата за външността и правилата за добро поведение (Мелхиор-Боне 2005: 30, 141–148).

Подобни характеристики лесно може да се открият и при огледалото с добавена реалност в съвременната епоха – различните софтуерни техники (т. нар. *филтри*, *леци* и др.) за заличаване на несъвършенствата в отражението, за виртуално гримиране и използване на модни аксесоари, за корекция на определени черти предоставят общоприетите образци за красота. Но днес умното огледало не функционира като морален жанр, а по-скоро като модел, конструиран

³ Широко разпространена практика днес е подобен разкрасен двойник да се използва при онлайн видео разговори – например, при делови срещи по скайп, месинджър и т.н.

от изискванията на обществото на консумацията и Модата. Двойният поглед на човека – към себе си и към общността, вече е събран от екрана на мобилния телефон, който слива Аза и света, отразява ги едновременно в смесената реалност, допълвайки ги с виртуални пластове.

От XVII в. огледалото се възприема и като покана за компания, като въвежда едно фиктивно присъствие, обещание за Другия, за разговора, за света – има очи, а понякога погледът му е недискретен и говори. Често дори му приписват човешки качества. Благодарение на огледалото, което непрекъснато му напомня на самия него, човек никога не е сам. Огледалото представлява диалог на Аза със себе си, мечтателно съзерцание, но без контролът на обществото да отслабва и за миг (Мелхиор-Боне 2005: 154–155). Използвайки съвременните вълшебни огледала, човекът пребивава в компанията на собствения си двойник, който е в състояние да се усъвършенства, усилва, подобрява. Но този перфектен двойник непрестанно напомня и за собствената несъвършена човешкост: заедно с утопията за достъпното съвършенство, добавената реалност ни затваря и в дистопията на невъзможността на това съвършенство извън технологията. Наред с това вече е изчезнало смущението от разликата между личния и публичния Аз, така характерно за „традиционното“ огледало от предишните епохи – умните огледала напълно заличават тази граница с настойчивата покана за публикуване на собствения си усъвършенстван образ.

Превръщането на моделите на консуматорското общество в мода, заедно с лесната възможност на публично споделяне на собствения огледален образ, прави новото вълшебно огледало средство за увеличаване на приспособимостта и конформизма, а общителността често се възприема като комуникация с образи във виртуалното пространство. Днес идеалът за почтения човек е сменен от идеала за съвършено изглеждащия човек. Външната красота вече не се възприема като отражение на вътрешни качества. Новите умни огледала не рафинират обноските и не поставят етични стандарти – стремежът е чрез никога неспиращи експерименти да се работи върху собственото огледално отражение, непрестанно да се добавят разкрасяващи детайли и да се редактират недостатъците му. Постигането на съвършената красота в контекста на новите технологии се мисли като игра с огледалното отражение, в която не се преследва някакъв краен резултат, а насладата идва от редуването на виртуални пластове. В този смисъл моделът на красота не е толкова в поставянето на конкретни изисквания към лицето и тялото, колкото в повелята за движение и обновяване.

Умните огледалата „демократизират“ красотата – на екрана всеки може да изглежда перфектно, дори и ако не си купи съответните разкрасяващи продукти. В този смисъл съвременното високотехнологично вълшебно огледало може да се разглежда като стъпка към нов етап в овладяването на собственото отражение, в който човекът вече не просто разполага с демиургична власт над собствения си образ, но може (и трябва) постоянно да го променя, да го усилва, усъвършенства и публикува. Всичко това означава нови правила в боравенето

с отражението на Аза, което без съмнение се отразява на техниките за конструиране на идентичност.

Превръщането на нарцисизма във важна част от идентичността в ерата на новите технологии минава в нова фаза – насладата от съзерцанието на собствения образ идва от постоянната му промяна. Отражението на Аза във вълшебното огледало се мисли като поле за неспирна работа по подобряването му, наред с документирането и публикуването в социалните мрежи на различните фази от това усъвършенстване. Не може обаче да не се отбележи и присъствието на известна ирония в изграждането и възприемането на собственото огледално отражение. В настояването за постоянна промяна границата между съвършената красота и гротеската изтънява до неуловимост. Технологиите на добавената реалност може да се използват не само за разкрояване, но и за създаване и споделяне на комични и дори грозни отражения на Аза. Така съвременните вълшебни огледала са в състояние да функционират и като криви огледала, а доброволното изграждане на уродливо изображение може да се тълкува като отказ от стандартите за красота, налагани от обществото на консумацията и Модата, или пък като още едно измерение на игровата употреба на технологиите.

Безспорно изграждането и възприятието на собствения образ вече е в неразривна връзка с технологиите – ефимерна, понякога загадъчна, но винаги присъстваща. Умните огледала осигуряват видимостта на Аза, без която присъствието в социалния живот е невъзможно. Идентичността се изгражда през външността, през ролята на публичното одобрение. Тази видимост обаче в съвременния свят е хипертрофирана до краен предел.

Вълшебните огледала създават усещане за тотална видимост, която в крайна сметка е умишлено търсена от потребителите им. Днес вглеждането в собственото отражение не се мисли като пълноценно, ако не е споделено – чрез изпращане на снимка на приятел или публикуването ѝ в социалните мрежи. В контекста на новите медии човек постоянно споделя отражението си с мнозинство, често дори непознати съгледвачи, жадни за всички интимни подробности, които на свой ред излагат себе си на публичния поглед. Умните огледала гарантират (пост) модерен, високо технологичен паноптикум. В епохата на Уеб 2.0 на практика всеки може да функционира като медия – социалните мрежи дават възможност за свободно публикуване на информационни единици (текст и образи), при което няма инстанция, която да отсява качеството на съдържанието. Безкрайният, ускоряващ се информационен поток трябва непрестанно да бъде подхранван с новини и в този поток собственото огледално отражение също трябва постоянно да бъде превръщано в новина. Днес, както отбелязва Скот Лаш, медията не просто определя дневния ред на обществото, а самото общество функционира на медиен принцип (Лаш 2005).

Не вие се гледате в огледалото, а огледалото гледа вас, подканяйки ви постоянно да правите огледалния образ публично достояние. Всеки се стреми да заеме мястото си на екрана-витрина, където може да вижда и да бъде гледан.

Новите медии са никога несвършващият спектакъл на всевиждащото общество, в което всеки се надпреварва да излага образа си и да гледа другите.

Но тази безпределна видимост, при която границите между истината и фикцията се размиват до неузнаваемост, в крайна сметка замъглява реалността. Доброволното излагане пред всевиждащото око на екрана, съчетаващ в себе си камера, огледало и медия, утопията за кристална видимост, която създава вълшебното огледало, на практика изкривяват или дори подменят реалността. Съвършено конструираното отражение на Аза скрива индивида, изпълнявайки ролята виртуална маска. Огледалното отражение на перфектния ни двойник от екрана на мобилното устройство като че лишава от субективност – в играта между реалния и виртуалния пласт субектът, изглежда, губи естествеността си, доброволно се подлага на обективация.

В контекста на технологията на добавената реалност обаче по-скоро вече не е продуктивно да се мисли за човешкото тяло като за субект или обект. Днес като че ли телесността няма плътно присъствие в реалността, а се превръща в хибрид, постоянно циркулиращ между реалното и виртуалното измерение, границата между които става все по-флуидна. Възможността за забавна, напълно безопасна игра със собственото отражение, която предоставят вълшебните огледала, създава усещане за постоянно лавиране между фантастичното и реалното.

Новите високотехнологични вълшебни огледала събират в едно съвременния (понякога самоироничен) нарцисизъм и паноптизма на медийното общество, изразяващ се в доброволното себеизлагане пред окото на всевиждащата камера. Ако след XVII в. огледалото се превръща в инструмент за социална приспособимост и дава на човек свободата да се срещне насаме със самия себе си, днес умните огледала изпълняват и обратната функция – позволяват да предоставиш подобрената си, перфектна версия публично, да засвидетелстваш, че се вписваш в социално санкционирания модел на „изглеждане“. В същото време те са поредният симптом за разтопяването на линията между публично и частно: оставането насаме със себе си не се цени, всички интимни детайли следва да бъдат направени публични (след като се „поправят“ дефектите), за да превърнеш самия себе си в новина, да се впишеш в потока на медиалността, да се слееш с колективните емоции на потребителите на новите медии.

Отражението във вълшебното огледало, с безкрайните възможности за филтриране на образа и за виртуални добавки, може да се сравни с грандиозен маскарад, с никога неприключващ спектакъл на видимостта, с театрално представяне на лишени от интимност, свършени образи. Кристално ясното отражение от високотехнологичния екран ни кара да забравим всякакви граници между реалния и виртуалния свят, физическите прегради с лекота се преодоляват, за да се добавят нови и нови виртуални пластове. Именно в това напласвяване, в negliжирането на ограниченията на физическия образ е и идеалът за свършената красота. В съвременния свят, изпълнен с умножените до безкрай екрани (функциониращи и като огледала) на мобилните телефони, огледалният образ може би до известна степен се е изхабил от множеството наблюдаващи

го погледи. Но този огледален образ няма как да бъде лишен от актуалност и привлекателност именно заради способността си постоянно да се обновява, да се доусъвършенства, да добавя и да размества пластове, да се превръща в новина. Човекът не може да се изплъзне от контрола на екранната огледална повърхност, от множеството други очи, втренчени в него. Нещо повече – той не желае да остане скрит, доброволно се подлага на погледа им, опитва се да им се харесва, засипвайки ги със свои подобрени, усиленни, вечноменящи се двойници. Тези наши перфектни огледални двойници са свързани с интернет, като по този начин носят информация и за физическото ни (несъвършено) тяло. Чрез информацията, „заложена“ в огледалния ни виртуален двойник (локализация, тагове, предпочитания и др.), която може да бъде разчетена чрез приложенията за добавена реалност, действителното ни тяло от плът става още по-крехко и уязвимо. Въпреки това обаче огледалният двойник днес не се възприема като заплаха – зловещите конотации на Другия в мен са заменени от иронично отношение към себе си. Човешкото несъвършенство не поражда неприязън или страх, а се възприема като покана за игра, за усъвършенстване и комуникация. Така в контекста на добавената реалност отражението на тялото има подчертано естетически аспект – изгражда се като непрестанно подобряващо се изображение, което изпращаме на приятелите, за да ги впечатлим, конструирайки по този начин собствената си идентичност като част от медийния поток.

ЛИТЕРАТУРА

- Гришакова, М. 2013. Двойници и огледала. // *Литературен вестник*, № 23.
- Лаш, С. 2005. *Критика на информацията*. София: Кота.
- Мелхиор-Боне, С. 2005. *История на огледалото*. София: Агата-А.
- Роза, Х. 2015. *Ускоряване*. София: Критика и хуманизъм.
- Стъпова, И. 2018. Шепотът на огледалото във фантастичния свят на българския диаволизъм. // *Философски алтернативи*, № 4, 133–143.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Mitry, J. 2000. *The Aesthetics and Psychology of the Cinema*. Bloomington: Indiana University Press.

ТРАНСЛИТЕРИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Grishakova, M. 2013. Dvoynitsi i ogleдалa. // *Literatouren vestnik*, № 23.
- Lash, S. 2005. *Kritika na informatsiyata*. Sofiya: Kota.
- Melhiior-Bone, S. 2005. *Istoriya na ogleдалoto*. Sofiya: Agata-A.
- Roza, H. 2015. *Ouskoryavane*. Sofiya: Kritika i houmanizum.
- Stupova, I. 2018. Shepotut na ogleдалoto vuv fantastichniya svyat na bulgarskiya diabolizum. // *Filosofski alternativi*, № 4, 133–143.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Mitry, J. 2000. *The Aesthetics and Psychology of the Cinema*. Bloomington: Indiana University Press.